

Συνέδριο: **Δημόσιος χώρος... αναζητείται**
20-22 Οκτωβρίου 2011, Θεσσαλονίκη

Θεματική περιοχή: Τα όρια του δημόσιου χώρου
Τίτλος: **Δημόσιοι τόποι. Μια θεώρηση των ορίων τους ως ανοικτών εσωτερικών.**
Δημήτρης Μάνιος

Περίληψη

Προσεγγίζουμε τον χώρο μέσω των τόπων του, θεωρούμε τους δημόσιους τόπους μέσω της αναγκαίας επέκτασής τους ως *πλέγματα εσωτερικών*. Αντί της γενικευμένης προσέγγισης των δημόσιων τόπων ως ανοικτών (στους κατοίκους) περιοχών στο εσωτερικό του αστικού ιστού, αντί της προσέγγισής τους ως πεδίων εξισορρόπησης της σχέσης κενού-πλήρους στο κτισμένο, το πλέγμα των δημόσιων τόπων εμφανίζεται ως ένα *ευρύτατο εσωτερικό*. Επισημαίνεται μια σημαντική μεταφορά: των κάθε είδους ενεργειών από τον άνθρωπο και από τις φυσικές περιοχές εφαρμογής ή εκτόνωσής τους στο διογκούμενο μεσοδιάστημα των δικτύων με τα οποία άνθρωποι και προηγμένες μορφές της τεχνολογίας συνδέονται. Είναι κοινή πεποίθηση πλέον ότι αυτό που νοείται ως *ανοικτότητα* ή (μέσα σε αυτήν) αστική συλλογικότητα και από κοινού δράση δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με τον "φυσικό χώρο" ούτε ριζώνει στο παρελθόν. Σε αυτά τα πλαίσια, τα πλέγματα των δημόσιων τόπων λειτουργούν ως *κλειστά/αυτοεγκλειόμενα εσωτερικά*. Η πρόταση για το *καθαυτό άνοιγμα* αυτών των εσωτερικών μας υποχρεώνει να επιστρέψουμε *μέσα από αυτά τα εσωτερικά στα ίδια τα πράγματα*. Η ερμηνευτική αυτή προσπάθεια δεν μπορεί παρά να έχει φαινομενολογική χροιά.

Εισαγωγή

Η εισήγηση αφορά στις επεκτάσεις των ορίων αυτού που ονομάζεται στη μελέτη μας *δημόσιο αστικό τοπίο*. Το τοπίο αυτό στο εσωτερικό των πόλεων διαφοροποιείται σαφώς από τους δημόσιους χώρους. Ορίζεται ως η αναγκαία επέκτασή τους, ως το *πλέγμα εκείνο των δημόσιων τόπων*, προκειμένου να προχωρήσουμε σε μια κατά το δυνατόν ασφαλέστερη θεώρηση των ορίων αυτών των τόπων, προκειμένου να ερωτήσουμε για τις ζωτικές γεινιάσεις στο εσωτερικό αυτού του πλέγματος: εκείνες, κατ' ουσίαν, της ανθρώπινης παρουσίας στον κατοικημένο χώρο.

Στις τρεις τελευταίες ενότητες της διδακτορικής μου διατριβής¹ και με κατευθυντήριες γραμμές εκείνες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού εξετάστηκαν οι οριοθετήσεις του ανθρώπου στον χώρο και στα νεοσύστατα δυναμικά περιβάλλοντά του. Εάν η συγκεκριμένη έρευνα, που στόχευε στον επαναπροσδιορισμό παγιωμένων και δύσκολα αναγόμενων στις σύγχρονες θεωρήσεις της Αρχιτεκτονικής όρων και εννοιών, ολοκληρώθηκε στα γενικά της πλαίσια, μια θεώρηση των ορίων των δημόσιων τόπων, ως εξειδικευμένη και σαφώς περιεχόμενη σε αυτά τα πλαίσια κατεύθυνση, μπορεί να διευκρινίσει κάποιες πτυχές του κρίσιμου στις ημέρες μας ερωτήματος: Τι σημαίνει εγκαθίσταμαι-κατοικώ και κατ' επέκταση αναστοχάζομαι-αναπαριστώ τον περίγυρό μου και τον εαυτό μου στο ευρέως μεταβαλλόμενο, μέσω των προηγμένων τεχνικών και μεθόδων, αστικό τοπίο;

Η θεώρηση του πλέγματος των δημόσιων τόπων ως *πλέγματος εσωτερικών* στα οποία διακινούνται, μέσω υλικών και άυλων φορέων και με αυξανόμενη ένταση, πληροφορίες, εικόνες του φυσικού και των τεχνολογικών επιτευγμάτων, τεχνήματα και κείμενα ως τεχνήματα... δεν αφορά στο σύνολό τους. Στις σύγχρονες πόλεις και στις μητροπολιτικές περιοχές συνεχίζουν να κυριαρχούν οι ανεκμετάλλευτες, εγκαταλελειμμένες ή υποβαθμισμένες περιοχές οι οποίες εμφανίζονται, αντίστροφα, ανοικτές σε περιθωριακές ομάδες. Ωστόσο, τα προβλήματα νοηματοδότησης, διαχείρισης, λειτουργίας-ένταξης αυτών των περιοχών δεν είναι πλέον τα πρωτεύοντα. Η εστίαση της μελέτης σε μια κατ' ευφημισμόν πλατεία, την Potsdamer Platz στο Βερολίνο, καταδεικνύει στοιχεία και μεγέθη αυτής της νέας προβληματικής "κατάστασης".

1. Ορισμοί και μέθοδος προσέγγισης

Κατ' αρχήν, θα διευκρινισθεί γιατί *δημόσιοι αστικοί τόποι* (εν συντομία: *δημόσιοι τόποι*) αντί *δημόσιοι αστικοί χώροι*. Θεωρούμε, ακολουθώντας τη χαϊντεγκεριανή σκέψη, ότι ο χώρος δεν επιμερίζεται ούτε μεταβάλλεται από τις ανθρώπινες ενέργειες και κατά συνέπεια δεν μπορεί να εκληφθεί ούτε ως δημόσιος, ούτε ως ιδιωτικός, ούτε ως οτιδήποτε άλλο. Μπορούμε να προσεγγίσουμε τον χώρο μέσω

των τόπων του, της οικειότητας των τοποθεσιών σε αυτόνⁱⁱ, μέσω της μελέτης των διαστάσεων του, της διερεύνησης της έννοιας του υφίστασθαιⁱⁱⁱ.

Σχεδιάζουμε στον χώρο, δεν σχεδιάζουμε τον χώρο.

Ο άνθρωπος οικειοποιεί(ται) τον χώρο ορίζοντας τόπους, εγκαθίσταται σε αυτούς, μετακινείται ανάμεσά τους και στην πορεία αυτή «λαμβάνει θέση ενώπιον και κατά της φύσεως» Μάνιος (2009:σ.201). Αναπτύσσει *κατά τόπους* το σύνολο των ατομικών και συλλογικών του δραστηριοτήτων, διαμορφώνει ανάλογα με αυτές το κτισμένο: ορισμένοι τόποι-κτίσματα, ορισμένες από τις *κατά τόπους εγκαταστάσεις του* καλύπτουν δημόσιες λειτουργίες. Μέχρι πρότινος, μάλιστα, φαινόταν ότι πολλοί από τους δημόσιους τόπους μπορούσαν να ικανοποιήσουν συγχρόνως τη διάθεση για οικειοποίηση του χώρου και το συμπληρωματικό αυτής αίτημα της υπεράσπισης του φυσικού, των δραστηριοτήτων μέσα στο φυσικό.

Εικ.1. Νάπολη, 1775. Εικ.2. OMA, CCTV/TVCC, Πεκίνο, 2004-2008.

Αστικές ισορροπίες 1. μέσω του κτισμένου, 2. μέσω της παράφρασης της ιστορίας.

Τα ερωτήματα για την ανάπτυξη της αστικής συλλογικότητας και εκείνα για τον κατοικημένο χώρο εν γένει μπορούν να τεθούν σε νέες βάσεις μέσω της αντιστροφής μιας συμβατικής αντίληψης: αντί της γενικευμένης προσέγγισης των δημόσιων τόπων ως ανοικτών (στους κατοίκους) περιοχών στο εσωτερικό του αστικού ιστού, αντί της προσέγγισής τους ως πεδίων εξισορρόπησης της σχέσης κενού-πλήρους στο κτισμένο, το πλέγμα των δημόσιων τόπων εμφανίζεται ως ένα *ευρύτατο εσωτερικό*. Τόσο ευρύ, ώστε να μην είναι δυνατόν να «συλληχθούν εκείνα που είναι γνωστά, οικεία»^{iv}, ώστε να μην «διαθέτει ανοίγματα που μας συνδέουν με το εξωτερικό»^v.

Η εξέταση των δημόσιων τόπων ως στοιχείων ενός πλέγματος, η αναζήτηση των ακρότατων σημείων(;) του πλέγματος και οι απόπειρες να *ανοιχθεί* προς την πόλη, προς τους κατοίκους της, λαμβάνουν υπόψη τους όρους των νέων τεχνολογιών και των προηγμένων μεθόδων κατασκευής. Τα όρια του πλέγματος των δημόσιων τόπων προσεγγίζονται με τη δέουσα προσοχή καθόσον πέραν από αυτά ελλοχεύει το καινό, πέραν από αυτά επισημαίνεται μια νέα περιοχή, την οποία δια-κριτικά και από ασφαλή απόσταση θεωρούμε. Η ερμηνευτική αυτή προσπάθεια, η υποχρέωση επιστροφής *μέσα από αυτά τα εσωτερικά στα ίδια τα πράγματα* δεν μπορεί παρά να έχει φαινομενολογική χροιά.

2. Από το εσωτερικό των ιστορικών χαράξεων

Καθώς χαράσσονταν ή επεκτείνονταν οι ιστοί των πόλεων, καθώς ορίζονταν οι περιοχές ή ζώνες κατοικίας –κατεχοχόν εκφράσεις του ιδιωτικού, της εσωτερικότητας– μια σειρά ανοικτών, στεγασμένων ή περικλειστών περιοχών ή κτισμάτων με συγκεκριμένες λειτουργίες και τυπολογικά χαρακτηριστικά προορίζονταν για δημόσια χρήση και αποτελούσαν τις πλέον εύκαμπτες συνιστώσες του αστικού τοπίου. Ως αγορές, πλατείες, θέατρα, στεγασμένες διαδρομές... και παρά τα σαφή τους όρια και τις θεσμοθετημένες σε ορισμένες περιπτώσεις λειτουργίες τους αποτελούσαν, συγχρόνως, εκφράσεις της εξωτερικότητας και της συναφούς με αυτήν έννοιας της εξωστρέφειας. Όντας ευμεγέθεις περιοχές ή κτίσματα εμφανίζονταν ως *ανοίγματα* στο εσωτερικό της πόλης, πολλές φορές λειτουργούσαν και ως πύλες εισόδου του φυσικού στο κτισμένο. Λειτουργούσαν ακόμη ως κοινωνικοί πυκνωτές, διαμορφώνονταν ως τα *κατάλληλα κενά* όπου καλλιεργούνταν οι επαφές σε κοινωνικό επίπεδο.

Η ίδια η ιστορία των πόλεων εμφανίζεται *πιο πυκνή* γύρω από αυτά τα κενά. Τόσο *πυκνή και ισχυρή* που φαίνεται να προσπαθεί να τα αναπαράγει μέσω των προστατευόμενων μνημειακών συνόλων, ενίοτε ερειπίων, και των υποχρεωτικών αποστάσεων που πρέπει να διατηρούν από αυτά οι σύγχρονες κατασκευές και τα σύγχρονα έργα της αρχιτεκτονικής. Με το πέρασμα του χρόνου τα όρια

αυτών των συγγενικών με τους δημόσιους τόπους *ιστορικών ανοιγμάτων* στην πόλη, ενώ παραμένουν διακριτά ως τέτοια, συρρικνώνονται. Ακολουθούν την ίδια πορεία με τους δημόσιους τόπους.

Εικ.3. R. Piano, Parco della Musica, Ρώμη, 1995-2005. Εικ.4. Ανάκτορα του Γαλερίου, Θεσσαλονίκη. Ιστορικά ανοίγματα στην πόλη.

Οι δημόσιοι τόποι, καθώς θίγονται από τη δυναμική των νέων τεχνολογιών, υποβαθμίζονται σε αποθήκες-μνημεία ανενεργού υλικού –τυπολογικού, εννοιολογικού...– και δραστηριοτήτων του παρελθόντος ή, άλλοτε, σε απλούς φορείς του φυσικού. Αντίθετα, κάποιοι ανάμεσά τους, καθώς αναλαμβάνουν μέρος του φόρτου των νέων τεχνολογιών, προσαρμόζονται σε αυτόν, συνιστούν ιδιότυπα εσωτερικά και κατ' ευφημισμόν ονομάζονται πλατείες, πάρκα, δημόσια κτίρια. Οι προσαρμογές στις τεχνολογικές επιταγές επιβάλλουν περιορισμούς στα είδη των μέχρι πρότινος καλλιεργούμενων κοινωνικών εδαφών. Για τη συρρίκνωση αυτών των εδαφών δεν ευθύνονται οι ταχύτατες επεκτάσεις του ιστού των πόλεων: είναι κοινή πεποίθηση πλέον ότι αυτό που νοείται ως *ανοικτότητα* ή (μέσα σε αυτήν) αστική συλλογικότητα και από κοινού δράση δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με τον "φυσικό χώρο" ούτε ριζώνει στο παρελθόν.

Είναι δύσκολα αναγνωρίσιμα, για αυτούς τους λόγους, κάποια *κέντρα* στο δημόσιο αστικό τοπίο, κάποιες κατευθυντήριες ή συγκλίνουσες διαδρομές σε αυτό ή, απλούστερα, κάποια σημεία συμβολής σημαντικών χαράξεων: δεν λογίζονται αυτοί οι τόποι ως συμβολικοί τόποι.

3. Από το εσωτερικό των πλεγμάτων δημόσιων τόπων

Εάν απομακρυνθούμε από τη μεγάλη κατηγορία των υποβαθμισμένων, και με εμφανείς ελλείψεις υποδομών, δημόσιων τόπων-κτισμάτων, που χαρακτηρίζουν και τις σύγχρονες ελληνικές πόλεις, κάποιοι άλλοι κατακλύζονται –και κατακλείονται– από ποικιλόμορφους υλικούς και άυλους φορείς πληροφοριών, από ροές εικόνων-προσομοιώσεων του φυσικού και των τεχνολογικών επιτευγμάτων, κείμενων και συνθημάτων... Αυτοί οι *πυκνοί τόποι* φαίνεται πολύ περισσότερο να συγκροτούν κάποια ιδιαίτερα εσωτερικά παρά να ανήκουν σε ένα εσωτερικό (εκείνο των πόλεων). Συνιστούν πλέγματα τα οποία φαίνεται να συγκροτούνται με δεσμούς πιο ισχυρούς από εκείνους που συγκροτούν τον αστικό ιστό, ενώ τα όριά τους διαχέονται πέραν κάποιων συγκεκριμένων μητροπολιτικών ή γεωγραφικών περιοχών. Σε αυτούς συντελείται μια σημαντική μεταφορά: των κάθε είδους ενεργειών από τον άνθρωπο και από τις φυσικές περιοχές εφαρμογής ή εκτόνωσής τους στο διογκούμενο μεσοδιάστημα των δικτύων με τα οποία άνθρωποι και προηγμένες μορφές της τεχνολογίας συνδέονται.

Εικ.5. Περίπτερο της Deutsche Telekom, CeBIT, Αννόβερο, 2007. Συντονισμένη επιθυμία για διασπορά, διαφυγή εντός των δικτύων.

Οι πολλαπλές εμπειρίες που παλαιότερα μπορούσε να αποκομίσει και ενδεχόμενα να συλλέξει κάποιος από κάθε γωνιά του αστικού περιβάλλοντος, υποκαθίστανται από μια αίσθηση απόλυτης κινητικότητας που μάλλον διαχωρίζει παρά ενοποιεί, μάλλον απομακρύνει παρά κοινωνικοποιεί. Και αυτοί οι διαχωρισμοί και οι απομακρύνσεις θα πρέπει να συλληφθούν σε μια νέα εννοιολογική βάση στα εσωτερικά αυτά τα οποία *εμφανίζονται ως ανοικτά* καθώς τα όριά τους παραμένουν ασαφή. *Εντός αυτών, οι παρεμβολές της ανθρώπινης παρουσίας ελέγχονται και οι συνυφασμένες με αυτήν οικείες γειτνιάσεις έχουν περιορισθεί σε μεγάλο βαθμό.*

Οι νεότερες τεχνολογίες και τα συστήματα κατασκευής, με σαρωτικές εντάσεις μετά τη δεκαετία του '80, καθοδηγούν τον σχεδιασμό αυτών των *εσωτερικών-πεδίων* στις πόλεις. «Ενώ είναι πρόδηλες οι προσπάθειες διαχωρισμού της *εσωτερικότητας* από τους τοπικούς της προσδιορισμούς[...] δυσκολοπλησίαστα παραμένουν τα εξ ίσου ουσιαστικά *ίχνη ενός τόπου που αποσύρεται*, όπως δυσκατέργαστες είναι και οι αλλαγές κλίμακας, που επιφέρει η απόσυρσή του^{vi}. Ο τόπος ως μεταβαλλόμενη σκηνή, όπου εκτίθεται ο άνθρωπος, όπου διενεργούνται κατ' επανάληψη οι αναπαραστάσεις του και όπου διαδραματίζεται το φαίνεσθαι, γίνεται απέραντος» Μάνιος (2009:σ.228-229).

Το πλέγμα αυτό των εσωτερικών ως ένα *φόνο του κτισμένου* «δεν λειτουργεί ως μια άλλη/άυλη επίστροφή με μνήμες των πόλεων ή των Μητροπολιτικών περιοχών ούτε ισορροπεί ως «ο «locus» της συλλογικής μνήμης»^{vii}» Μάνιος (2009:σ.338). Αντίθετα, τα εσωτερικά αυτά αποκτούν τον χαρακτήρα *τεχνητών επιφανειών διασυνδέσεων*, "πάνω" στις οποίες σφυρηλατούνται και ισχυροποιούνται *καθεστώτα εντοπισμών χωρίς σημεία φυγής*^{viii}. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα πλέγματα των δημόσιων τόπων λειτουργούν ως *κλειστά εσωτερικά*.

Ενδείξεις αυτών των λειτουργιών ανιχνεύονται στην Potsdamer Platz στο Βερολίνο^{ix}. «Από τον σχεδιασμό της, ως μιας κατά συνθήκη πλατείας, η αστική αυτή νησίδα ελκύεται από την προσωρινή της εγκατάσταση προς τον κόσμο των δικτύων[...] κυρώνεται στον εαυτό της δίχως να συρρικνώνεται, συλλαμβάνει ασύρματα ή απορροφά με τις χιλιάδες χιλιόμετρα οπτικών ινών τους περιηγούμενους-συμβάντα^x» Μάνιος (2009:σ.272,273).

Εικ.6. Marlene Dietrich Platz (Potsdamer Platz), Βερολίνο.

Επισκεπτόμουν συχνά την Potsdamer Platz. Η ολοκλήρωσή της επιβεβαίωσε την αρχική μου αίσθηση: βάδιζα σε ένα άλλο έδαφος από εκείνο της έδρασης των κτιρίων. Ούτε το έδαφός μου ήταν εκείνο των κτιρίων, ούτε ο χώρος, οι γύρω εναλλαγές κενού-πλήρους, συνέπιπταν με ό,τι με περιέβαλλε. Ένα νέο *τείχος*, αυτό των μεταλλικών κεκλιμένων επιπέδων, των επάλληλων σειρών από σκίαστρα και από υλικά επένδυσης υψηλής τεχνολογίας, από πολλούς τύπους μεμβρανών και αναρτήσεων, ενίσχυε την αίσθηση του εσωτερικού. Οι λεπτότατες διατομές, ωστόσο, δεν σήμαιναν έναν χώρο ευδιάπεραστο, τεταμένο, διαφανή. Η πλατεία αναπτύσσονταν στο σύνολό της με τη μορφή *αυτοεγκλειόμενων εσωτερικών*.

Άνοιγμα αυτών των εσωτερικών, *άνοιγμα* των δημόσιων τόπων, σημαίνει αποδέσμευση από τις *δυναμικές εκτροπής* που εξαπλώνονται εντός τους: εκτρέπονται οι φυσικοί και οι τεχνικοί μηχανισμοί, διαδικασίες, κώδικες, προς τις δυνητικές τους διαστάσεις^{xi}, χωρίς τις απαραίτητες σημάνσεις μιας πορείας επιστροφής. Και αυτές οι σημάνσεις είναι αναγκαίες καθώς ο άνθρωπος φαίνεται να πορεύεται, και δια μέσου αυτού του *ανοίγματος*, «προς το πλέον ανοίκειο λογιζόμενο όχι ως εκείνο της ανθρώπινης ύπαρξης» Μάνιος (2009:σ.294).

ⁱ Ενότητες: 6. E-max, 7. Ο χώρος στην έκταση του τεχνητού, 8. Οι απεριόριστες εκτάσεις του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, Μάνιος (2009:σσ.199-359).

ⁱⁱ «Η γέφυρα *περισυλλέγει* τη γη ως τοπίο γύρω από τον ποταμό. [...] Ο τόπος δεν υπάρχει [vorhanden] ήδη πριν από τη γέφυρα. Βεβαίως, προτού φτιαχτεί η γέφυρα υπάρχουν πολλά μέρη κατά μήκος του ποταμού που μπορούν να καταληφθούν από κάτι. Ένα από αυτά προβάλλει ως τόπος και μάλιστα *διά της γέφυρας*. Έτσι λοιπόν αυτό που συμβαίνει πρωταρχικά δεν είναι το γεγονός ότι η γέφυρα στήνεται σ' έναν τόπο, αλλά το γεγονός ότι από την ίδια τη γέφυρα γεννιέται κατ' αρχάς ένας τόπος» Heidegger (2008:σσ.45,51).

ⁱⁱⁱ «Η γεωμετρία έχει για αντικείμενό της ένα ορισμένο ον ενός συγκεκριμένου ποιοτικού περιεχομένου, τον καθαρό χώρο, ο οποίος βέβαια δεν είναι παρευρισκόμενος με τον τρόπο που είναι ένα φυσικό υλικό πράγμα, και ο οποίος δεν είναι επίσης με τον τρόπο ενός ζωντανού όντος, της ζωής, αλλά που είναι με το τρόπο του υφίστασθαι» Heidegger (1999β:σσ.178-179).

^{iv} Norberg-Schulz (2009:σ.12).

^v Ο. π.

^{vi} «Αυτή η αλλαγή της κλίμακας είναι ευδιάκριτη παντού: αυτό το σώμα, το σώμα μας, φαίνεται να πλεονάζει μέσα στην ίδια του την έκταση, μες στη συνθετότητα και πολλαπλότητα των οργάνων του, των ιστών του, των λειτουργιών του, εφόσον σήμερα όλα συγκεντρώνονται μέσα στον εγκέφαλο και στον γενετικό κώδικα, που μόνος συνοψίζει τον λειτουργικό ορισμό του είναι. Το τοπίο, το απέραντο γεωγραφικό τοπίο, μοιάζει μ' ένα αχανές, στείρο σώμα του οποίου αυτή η ίδια η έκταση δεν είναι απαραίτητη[...] Το σώμα ως σκηνή, το τοπίο ως σκηνή, και ο χρόνος ως σκηνή σταδιακά εξαφανίζονται» Baudrillard (1991:σσ.28-29).

^{vii} Rossi (1986:σ.190).

^{viii} «Η αντίληψη του σημείου φυγής δεν θα ισχύει πια σ' έναν κόσμο που θα μπορούμε να προεκταθούμε προς κάθε κατεύθυνση, να ταυτιστούμε με τις πιο απίθανες καταστάσεις στον χώρο, «να διαχυθούμε» ταυτόχρονα στα δωμάτια, στα περάσματα, στις σήραγγες, στις γέφυρες, στις κρεμαστές εξέδρες» Zeni (1986:σ.166).

^{ix} «Παρατηρείται μια μεταμόρφωση της γεωγραφίας, όπου οι περιφερειακές διαδικασίες λαμβάνουν χώρα σε παλαιές κεντρικές περιοχές, αντί σε παγκόσμιο, σε περιφερειακό ή σε αστικό επίπεδο. Συγκεκριμένοι τόποι [Orte] έχουν τη δυνατότητα να είναι σχετικά απομονωμένοι στο κέντρο, αλλά διεθνώς να εκπληρώνουν με επιτυχία τη λειτουργία τους. Η Potsdamer Platz, όπως μόνον λίγες άλλες στον κόσμο, έχει συλληφθεί σε αυτήν τη βάση» Biswas (1998:σ. 2371).

^x «Υποκειμενοποίηση και αντικειμενοποίηση είναι λοιπόν δύο συμπληρωματικές κινήσεις της δυνητικοποίησης. Πράγματι, λαμβάνοντας υπόψη αυτό που κάνουν, ούτε το υποκείμενο ούτε το αντικείμενο μπορούν να θεωρηθούν υποστάσεις αλλά κυμαινόμενοι κόμβοι συμβάντων οι οποίοι συνδέονται και επικαλύπτονται αμοιβαία» Lévy (2001:σσ.173-174).

^{xi} «Ομιλούμε για μηχανή αντί για ρυθμικό παλμό [rulsione], για Ροές αντί για libido, για Εδάφη αντί για αιτήματα του εγώ και για transfert, για Σύμπαντα ασώματα αντί για συμπλέγματα ασυνείδητα και για εξαγνισμό [sublimazione], για οντότητες χαστικές [caosmiche] αντί για σημαίνοντα· παρενθέτουμε κυκλικά οντολογικές διαστάσεις αντί να διαχωρίζουμε τον κόσμο σε δομή και υπερδομή. Δεν πρόκειται για απλά ζητήματα ορολογίας! Τα εννοιολογικά εργαλεία ανοίγουν και κλείνουν πεδία του δυνατού, δρουν ως καταλύτες σε δυνητικά Σύμπαντα» Guattari (1996:σ.123).

Βιβλιογραφία

- Baudrillard, J. (1991). *Η έκταση της επικοινωνίας*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Belfiore, P., & Mazzoleni, D. (1983). *Metapolis*. Roma: Officina.
- Biswas, R. K. (1998). Die "Erlaubte Stadt". *Bauwelt*, 42, σσ. 2370-2371.
- Eisenman, P. (1995). *Aura und Exzeß. Zur Überwindung der Metaphysik der Architektur*. Wien: Passagen Verlag.
- Guattari, F. (1996). *Caosmosi*. Genova: Costa & Nolan.
- Heidegger, M. (1999α). *Διαμονές - Το ταξίδι στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική.
- Heidegger, M. (1999β). *Τα βασικά προβλήματα της Φαινομενολογίας*. Αθήνα: Γνώση.
- Heidegger, M. (2003). *Bemerkungen zu Kunst-Plastik-Raum - Die Kunst und der Raum*. Pamplona: Ediciones U.P.N.
- Heidegger, M. (2008). *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι*. Αθήνα: Πλέθρο.
- Lévy, P. (2001). *Δυνητική πραγματικότητα*. Αθήνα: Κριτική.
- Μάνιος, Δ. (2009). *Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σε συνθήκες προηγμένης τεχνουργίας*. Θεσσαλονίκη: Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

Merleau-Ponty, M. (1992). *Η πρόζα του κόσμου*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας».
Norberg-Schulz, C. (1971). *Esistenza, spazio, architettura*. Roma: Officina.
Norberg-Schulz, C. (2009). *Genius Loci*. Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π.
Rossi, A. (1986). *Η αρχιτεκτονική της πόλης*. Θεσσαλονίκη.
Zevi, B. (1986). *Η μοντέρνα γλώσσα της αρχιτεκτονικής*. Αθήνα: Νεφέλη.

Δημήτρης Μάνιος

Δρ. Αρχιτέκτων, Εντεταλμένος Λέκτορας Π.Δ. 407/80, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Δ.Π.Θ.

Αναλήψεως 52 - 55236 Πανόραμα, Θεσσαλονίκη.

Τηλ. 2310 340017, 6972 621305. E-mail: manios@hal.forthnet.gr

Extended summary

Public loci. An approach of their limits as open interiors.

Manios Dimitrios

We examine space through its *loci* and, through their inevitable extension, we consider *public loci* as *complexes of interiors*. Questions regarding the development of urban collectivity, as well as the inhabited space as a whole, can be formulated on a new basis by means of the reversal of a conventional concept: in opposition to the common approach of *public loci* as open (to the inhabitants) areas in the interior of the urban fabric, or as fields that counterbalance the mass-to-void relationship within built-up areas, the complex of *public loci* appears as an *extensive interior*.

Adjusting to technological imperatives imposes restrictions as to the types of social territories that were being cultivated until recently. The shrinkage of those territories, which are only euphemistically called squares, parks, public buildings, is not due to the rapid extension of the urban fabric: it is now a *communis opinio* that what is understood as *openness* or (inside that) as urban collectivity and common action is not necessarily connected with “natural space”, nor does it take root in the past. Within the public urban landscape, it is therefore difficult to discern specific *centers*, specific leading or convergent movements or, simply, specific junctions of major traces: such *loci* cannot be considered as symbolic.

A significant transference is stressed, which is that of all kinds of actions from man and the territories, within which these actions are naturally applied or appeased, toward the growing interspace of those networks that connect men with advanced forms of technology. Complexes of *public loci* function as *closed/self-enclosed interiors*. The bonds that hold them together seem to be stronger than those forming the urban fabric, while their limits are diffused beyond certain metropolitan or geographical areas, inasmuch as they are overflowed –and strictly defined– by multiform material and non-material information carriers, by flows of images-simulations of natural features and of technological accomplishments, as well as by flows of texts and slogans...

The suggestion for the *opening per se* of such interiors forces us to return *through those interiors to reality itself*. Man appears to proceed, also by means of this *opening*, toward *the most uncanny (unheimlichste)*, which is no longer understood as that of human existence. This interpretative attempt has, unavoidably, a phenomenological hue.

Dimitris Manios

Dr. Architect, Adjunct Lecturer, Dept. of Architecture D.U.Th.

52, Analipseos str. - 55236 Panorama, Thessaloniki, Greece.

Tel +30 2310 340017, +30 6972 621305. E-mail: manios@hal.forthnet.gr